NAMŲ ŪKIŲ FINANSINIŲ ĮPROČIŲ TYRIMAS COVID-19 KARANTINO LAIKOTARPIU

AGNĖ ŠNEIDERIENĖ¹, AURELIJA ZONIENĖ², RASA NUTAUTIENĖ³

Klaipėdos valstybinė kolegija (Lietuva)

ANOTACIJA

Namų ūkių finansiniai sprendimai priklauso nuo ekonominio ciklo fazės. Atlikti tyrimai atskleidė, kad visame pasaulyje dėl įvairių su pandemija susijusių apribojimų įvedimo, pasikeitė namų ūkių apsipirkimo įpročiai, daugiau domėtasi finansų ir akcijų rinkų pokyčiais, sumažėjo paslaugų vartojimas. Ribojimai turės įtakos ir namų ūkių finansiniam stabilumui. Siekta išanalizuoti Klaipėdos miesto ir Klaipėdos rajono namų ūkių finansinių įpročių pokyčius COVID-19 karantino laikotarpiu. Straipsnyje nagrinėjami veiksniai, lėmę namų ūkių finansinių įpročių pokyčius, apibendrinami atliktos apklausos duomenys, siekiant nustatyti, kaip pasikeitė Klaipėdos miesto ir rajono namų ūkių finansiniai įpročiai paskelbus karantiną.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *finansiniai įpročiai, namų ūkių elgsena, apklausa, COVID-19 pandemija.*

JEL KLASIFIKACIJA: C83, D12, D15, D91.

DOI:

Įvadas

Ekonomikai būdingi svyravimai ir cikliškumas. Svyravimai suprantami kaip normalūs ekonominio ciklo etapai, bet jiems įtakos turi skirtingi veiksniai. Anot I. F. Coita (2019: 110), šių dienų ekonominiai tyrimai yra sutelkti į žmogaus elgesio analizę, ypač į tai, kaip jie priima sprendimus reaguodami į aplinkos dirgiklius, todėl aplinkai, kurioje veikia subjektas, skiriamas didelis dėmesys. Pasak S. Girdzijausko, D. Štreimikienės ir R. Mackevičiaus (2009: 76), egzistuoja ekonominis ciklas – tam tikras svyravimas, pasireiškiantis bendroje ekonominėje šalies veikloje. Ekonomika, patirdama verslo ciklą, praeina augimo periodą, kurį lydi kritimu. Tad ir priimami finansiniai sprendimai priklauso nuo to, kuriame ekonomikos cikle esama. Šį teiginį patvirtina faktas, kad po kiekvienos ekonominės krizės siekiama didinti asmenų finansinį raštingumą (Lusardi, Mitchell, 2014: 7). Namų ūkiai su finansiniais iššūkiais gali susidurti visuose gyvenimo etapuose, pavyzdžiui, gimus vaikui, netekus darbo, ekonomikai patyrus nuosmukį. Ekonominio nuosmukio laikotarpiu atsiskleidžia namų ūkių finansiniai įpročiai, finansinio saugumo svarba. Finansiniam saugumui įtakos turi prisiimti įsipareigojimai ir turimos santaupos. Kaip pažymi S. Kapounek'as, P. Korab'as ir V. Deltuvaitė (2016: 626), namų ūkiai turimas santaupas gali naudoti kaip draudimą ar apsaugą esant nenumatytų ekonominių pokyčių, persikirstyti per gyvenimo ciklą, perduoti iš kartos į kartą.

¹ Agnė Šneiderienė – daktarė (socialiniai mokslai), Klaipėdos valstybinės kolegijos Verslo fakulteto Finansų ir apskaitos katedra
Moksliniai interesai: verslo finansavimas, namų ūkių elgsena, finansinis raštingumas
El. paštas: a.sneideriene@kvk.lt

² Aurelija Zonienė – lektorė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Verslo fakulteto Finansų ir apskaitos katedra
Moksliniai interesai: finansinis raštingumas, finansinė analizė, darnus vystymasis
El. paštas: a.zoniene@kvk.lt

³ Rasa Nutautienė – lektorė, Klaipėdos valstybinės kolegijos Verslo fakulteto Finansų ir apskaitos katedra
Moksliniai interesai: finansinis raštingumas, asmeninių finansų valdymas, draudimas
El. paštas: r.nutautiene@kvk.lt

Šiuo metu pasaulis išgyvena koronaviruso SARS-CoV-2 sukeltos ligos COVID-19 pandemiją. Šios ligos protrūkis prasidėjo 2019 m. gruodžio mėnesį Uhane, centrinės Kinijos Hubei provincijos sostinėje (Vela-van, Meyer, 2020: 278). Liga paplito visame pasaulyje. Manoma, kad Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse paskelbtas karantinas bus iššūkis ne tik šalių sveikatos, bet ir finansų sistemoms. Todėl daugelis pasaulio valstybių priima įvairius ekonomikos skatinimo paketus. Šis karantinas turi įtakos ir namų ūkių finansiniam stabilumui, be abejo, veikia namų ūkių elgseną. Kai kurios bendrovės, pvz., „EVERFI“, suvokdamos, su kokiais iššūkiais susidurs milijonai namų ūkių visame pasaulyje, siūlo įvairius finansinio planavimo, siekiant prisitaikyti prie ekonominių iššūkių, paketus (EVERFI, 2020: 1). Šios bendrovės atlikta apklausa atskleidė, kad net 59 procentai darbuotojų kaip pagrindinę streso priežastį nurodo finansinius iššūkius. Be to, tik 4 iš 10 respondentų gali padengti netikėtai išaugusias išlaidas.

M. Day'aus ir kt. (2020:18) teigimu, dėl pandemijos plitimo daugelio įmonių veikla sutrikusi. Į par-duotuvėse stengiamasi tiekti tik paklausiausias prekes. Net ir „Amazon.com“, viena didžiausių prekybos vietų, sustabdė nebūtinių prekių užsakymą, siekdama patenkinti paklausiausių prekių (pvz., medicininiai reikmenys, namų apyvokos prekės ir pan.) poreikį (Day ir kt., 2020: 18). K. Hultgren (2020:1) atliktas ty-rimas atskleidė, kad vartotojai, reaguodami į pandemiją, keičia savo apsipirkimo įpročius: dažniau perkami valymo reikmenys, apsauginiai drabužiai, filtravimo produktai, bakalėjos prekės, užkandžiai (Decline in..., 2020: 1). Pastebimas didesnis įvairių paslaugų rezervacijų atšaukimo skaičius (RLJ Lodging Trust, 2020: 1), 89,6 procentams respondentų sumažėjo noras eiti apsipirkti ar lankytis viešose vietose (Consumption Desire, 2020: 4). Išaugo ir internetinių paskolų namų ūkiams teikėjų skaičius (Daniels, 2020: 3), siekiant užpildyti vidurinės klasės vartotojų poreikį gauti kreditą. K. Hultgren atliktas (2020: 1) tyrimas atskleidė, kad namų ūkiai dažniau pradėjo ieškoti informacijos, susijusios su finansų ir akcijų rinkų pokyčiais: populiariausi pa-grindiniai žodžiai – *Dow*, *SP500*, *akcijų rinka šiandien*. Paieška pagal šiuos pagrindinius žodžius padidėjo atitinkamai 213, 210 ir 132 procentais.

Namų ūkių priimami finansiniai sprendimai priklauso nuo daugelio veiksnių. A. Bruhn'as (2019: 335) išskyrė veiksnius, kurie lemia asmens finansinių sprendimų priėmimą. S. Jabeen ir kt. (2019: 31) atliktas tyrimas atskleidė, kad emocijos, įsitikinimai ir šališkumas veikia sprendimų priėmimo procesą. Tyrimais įrodyta, kad gyventojų sveikata, matuojant gyvenimo trukmę, kūdikių, vaikų, motinų mirtingumą, teigiamai susijusi su ekonomine gerove ir augimu (Robalino ir kt., 2002: 216; Bhargava ir kt., 2001: 437). Be to, M. Antelo, P. Magdalena ir J. C. Reboredo (2017: 11) teigimu, nedarbas lemia namų ūkių ir asmenų ekonominę, socialinę ir sveikatos būklę, ypač esant ekonomikos nuosmukiui. Būtina pažymėti, kad trūksta mokslinių tyrimų, analizuojančių COVID-19 įtaką namų ūkių finansiniams įpročiams arba bendrąja prasme namų ūkių elgsenai. Taigi mokslinė problema gali būti suformuluota taip: kokią įtaką namų ūkių finansiniams įpročiams turi COVID-19 karantinas.

Tyrimo objektas: namų ūkių finansinių įpročių pokyčiai.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti Klaipėdos miesto ir Klaipėdos rajono namų ūkių finansinių įpročių pokyčius COVID-19 karantino metu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti namų ūkių elgsenos pokyčius lemiančius veiksnius.
2. Atkleisti, kaip pasikeitė namų ūkių finansiniai įpročiai COVID-19 karantino metu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, sisteminimas, apibendrinimas, kiekybinis tyrimas, sta-tistinė analizė taikant Socialinių mokslų statistikos paketą (SPSS).

1. Namų ūkių elgsenos įpročių pasikeitimo teorinis pagrindimas

Klasikinė finansų teorija visus rinkos dalyvius traktuoja kaip racionaliai mąstančius asmenis, kurie prii-ma sprendimus, siekdami asmeninės finansinės naudos. Pasak S. Adamausko ir R. Krušinsko (2012: 45), as-meninių finansų valdymo tikslas – užsitikrinti būtinus finansinius išteklius trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu.

Nors literatūros ir organizuojamų mokymų asmeninių finansų valdymo tematika yra nemažai, praktika rodo, kad ne visi linkę tuo pasinaudoti, tad gyventojų finansinio raštingumo lygis vis dar gana žemas. M. H. Yuneline ir U. Suryana'o (2020: 3) finansinį raštingumą apibrėžia kaip būseną, kai asmuo turi tam tikrų įgūdžių ir sugebėjimų, kurie įgalina jį panaudoti turimus išteklius siekti tikslo. Kita vertus, namų ūkiai, pasak D. M. Blanchett'o (2019: 31), vis labiau atsakingi už daugybę finansinių sprendimų, tokių kaip nustatyti, kiek taupyti pensijai, kaip tas santaupas investuoti, kada išeiti į pensiją ir pan. Taigi būtina nuolat atnaujinti savo finansines žinias, ugdyti finansinius įgūdžius. R. N. Killins'as (2017: 144) pastebi, kad siekdami priimti teisingus sprendimus, asmenys turi žinoti, kaip interpretuoti ir veiksmingai panaudoti turimą informaciją, nors ir tai neužtikrina teisingo pasirinkimo, nes finansinių produktų ir paslaugų įvairovė šiais laikais yra labai didelė. M. Kukk (2016: 764) pažymi, kad finansiniai įsipareigojimai neigiamai veikia vartojimą viso verslo ciklo metu. Būtina pabrėžti, kad neigiamas kreditų aptarnavimo santykio poveikis ekonominio nuosmukio laikotarpiu gerokai didesnis nei prieškriziniu laikotarpiu. Be to, turimi finansiniai įsiskolinimai sukelia papildomą riziką namų ūkiams, nes jie labiau pažeidžiami neigiamų sukrėtimų laikotarpiu (Kukk, 2016: 766). Namų ūkių atsparumui būsimiems sukrėtimams turi įtakos ir įsipareigojimų lygis bei būsto kainos (Lowe, 2017: 124).

Namų ūkių priimami finansiniai sprendimai priklauso nuo daugelio veiksnių. A. Bruhn'as (2019: 335) visus veiksnius, kurie turi įtakos asmens finansinių sprendimų priėmimui, skirsto į tris kategorijas:

1. aplinkos (konteksto);
2. socialinius;
3. paties sprendimus priimančio asmens.

Socialiniai veiksniai apima kolegų įtaką, socialines normas, sprendimo priėmimo pagrindimą ir „bandos jausmą“. Ypač akcentuojama kolegų, kurie gali labai paveikti priimamus sprendimus, įtaka. Socialinių normų svarbą lemia ir kolegų įsitikinimai bei veiksmai. Sprendimus priimantis asmuo turėtų vadovautis tik tomis nuomonėmis, kurios patvirtina, kad priimami sprendimai yra tinkami. „Bandos jausmas“ suprantamas kaip nenoras išsiskirti, siekis daryti tai, ką daro draugai ir šeima. Šie veiksniai tarpusavyje susiję, pavyzdžiui, kolegų daroma įtaka gali stiprinti socialinių normų laikymosi svarbą. Galiausiai sprendimą priimantis asmuo yra šališkas, t. y. gali turėti įvairių priklausomybių, sąveikauti su kitais asmenimis. Pavyzdžiui, pozityvumas (puiki nuotaika) gali lemti optimizmo šališkumą (tikėjimą, kad nelaimės pasireiškimo tikimybė kitiems yra didesnė), taigi ir per didelį pasitikėjimą savimi bei viso ko kontrolės iliuziją. Šiai minčiai antrina S. Jabeen ir kt. (2019: 31), kurie, ištyrę kognityvinio elgesio įtaką investuotojų priimamiems sprendimams, nustatė, kad investuotojo emocijos, įsitikinimai ir šališkumas veikia sprendimų priėmimo procesą.

Be abejo, emocijos ir psichologija daro įtaką sprendimų priėmimo procesui. Priimdami sprendimus asmenys elgiasi nenuspėjamai, kartais net neracionaliai (Vučinic, 2016: 80), nors jų ateities lūkesčiai svarbūs daugeliui jų dabartinių sprendimų. Dr. K. Chitra ir V. R. Sreedevi (2011: 56) atliko tyrimą, paremtą Didžiojo penketo asmenybės dimensijų (ekstraversiškumas, sąmoningumas, nuoširdumas, neuroziškumas, atvirumas naujovėms) modeliu, ir nustatė emocinio stabilumo, ekstraversijos, rizikos, gražos, malonumo, sąžiningumo ir samprotavimo įtaką renkantis, kur investuoti. Rezultatai atskleidė, kad asmeninės savybės turi įtakos sprendimų priėmimui ir investavimo metodo pasirinkimui.

Anot I. F. Coita (2019: 110), šių dienų ekonominiai tyrimai sutelkti į žmogaus elgesio analizę ir ypač į tai, kaip žmonės priima sprendimus reaguodami į aplinkos dirgiklius, todėl aplinkai, kurioje veikia subjektas, skiriamas ypač didelis dėmesys. Pasak S. Girdzijausko, D. Štreimikienės ir R. Mackevičiaus (2009: 76), egzistuoja ekonominis ciklas – tam tikras svyravimas, pasireiškiantis bendroje ekonominėje šalies veikloje. Ekonomika, patirdama verslo ciklą, praeina augimo periodą ir jį lydintį kritimą. Todėl priimami finansiniai sprendimai priklauso ir nuo to, kuriame ekonomikos cikle esama. Šį teiginį patvirtina tai, kad po kiekvienos ekonominės krizės siekiama didinti asmenų finansinį raštingumą (Lusardi, Mitchell, 2014: 7).

Ekonominį svyravimą gali sukelti ir kiti, iš anksto nenuspėjami veiksniai: karas, gamtos stichijos, epidemijos, pandemijos ir pan. Tyrimais įrodyta, kad gyventojų sveikata, matuojant gyvenimo trukmę, kūdikių, vaikų, motinų mirtingumą, teigiamai susijusi su ekonomine gerove ir augimu (Robalino ir kt., 2002: 216; Bhargava ir kt., 2001: 437). Didelį susirūpinimą kelia pastaruoju metu padažnėjęs pandemijų (ŽIV/AIDS,

Ebola ir kt.) dažnis. Pasak W. Qiu ir kt. (2016/2017: 4), žmonijos istorijoje užfiksuota daug reikšmingų pandemijų ir su pandemija susijusių krizių, kurios neigiamai paveikė žmonių sveikatą, šalių ekonomiką ir net nacionalinį saugumą pasaulyje.

Šiuo metu pasaulis išgyvena dar vieną – koronaviruso SARS-CoV-2 sukeltos ligos COVID-19 pandemiją. Ligos protrūkis prasidėjo 2019 m. gruodžio mėnesį Uhane, centrinės Kinijos Hubei provincijos sostinėje (Velavan, Meyer, 2020: 278). Liga paplito visame pasaulyje. Manoma, kad Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse paskelbtas karantinas bus iššūkis šalių finansų sistemai. Susiklosčius šiai situacijai siekama užtikrinti valstybės izdo reguliavimą, Lietuva pasiskolino 1,5 mlrd. eurų iš tarptautinių finansų institucijų (Finansų ministerija, 2020). Ekonomikos skatinimo ir koronaviruso (COVID-19) plitimo sukeltų pasekmių mažinimo priemonių plane numatyti penki tikslai (2020):

1. Užtikrinti išteklius, kad veiksmingai veiktų sveikatos ir visuomenės apsaugos sistemos.
2. Padėti išsaugoti darbo vietas ir gyventojų pajamas.
3. Padėti verslui išsaugoti likvidumą.
4. Skatinti ekonomiką.
5. Užtikrinti valstybės izdo likvidumą.

Siekiant visų aukščiau išvardytų tikslų, numatyta eilė priemonių. Be abejo, visi numatyti tikslai daugiau ar mažiau paveiks namų ūkių finansus, tačiau bene svarbiausias numatytas tikslas namų ūkiams – padėti išsaugoti darbo vietas ir gyventojų pajamas. M. Antelo ir kt. (2017: 11) teigimu, nedarbas yra pagrindinis makroekonominis kintamasis, turintis lemiamos įtakos namų ūkių ir asmenų ekonominei, socialinei bei sveikatos būklei, ypač ekonomikos nuosmukio metu, drastiškai išaugus nedarbo lygiui. Pastarasis gali turėti įtakos prekių ir paslaugų vartojimui, investavimo bei taupymo sprendimų priėmimui. Pažymėtina, kad sumažėjus namų ūkių pajamoms, mažėja ir jų išlaidos maisto produktams, perkama mažiau ir perkami pigesni produktai, o tai turi įtakos maisto kokybei bei sveikatai (Antelo ir kt., 2017: 12). D. Frasilho ir kt. (2016: 220) atliktas tyrimas atskleidė, kad nedarbas paveikia vis daugiau šeimų, kurios augina vaikus, šalyse, kurios susiduria su ekonomikos nuosmukiu ir dideliu rinkos spaudimu. Pastebima, kad jauni žmonės, gyvenantys su bedarbiais tėvais, dažniau yra nepatenkinti gyvenimu ir patiria finansinių sunkumų, jie labiau pažeidžiami neigiamo gyvenimo būdo (Frasilho ir kt., 2016: 221). Tad esant ekonominiam nuosmukiui, būtina saugoti darbo vietas. Siekiant šio tikslo, Lietuvoje numatytos šios priemonės:

1. Valstybės lėšomis solidariai iki trijų mėnesių prisidėti prie darbdavių pastangų išsaugoti darbo vietas, padengiant darbuotojams darbo užmokesčio dalį už prastovos ar dalinės prastovos laiką. Darbuotojui turi būti užtikrinta išmoka – ne mažesnė nei minimalioji mėnesinė alga. Valstybės lėšų dalis – 60 proc., bet ne daugiau kaip minimali mėnesinė alga (toliau – MMA).
2. Užtikrinti ligos išmokų mokėjimą prižiūrintiesiems vaikus, senyvo amžiaus žmones ir neįgaliuosius, kai švietimo įstaigose ar socialinės priežiūros ir užimtumo centruose nustatomas infekcijų plitimą ribojantis režimas, taip pat sunkiomis lėtinėmis ligomis sergantiems asmenims.
3. Savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie iki teisės gauti ligos išmoką mokėjo socialinio draudimo įmokas ir dėl ekstremaliosios situacijos negali toliau vykdyti savo veiklos, mokėti fiksuoto dydžio ligos išmoką, lygią 1 minimalaus vartojimo poreikio dydžiui per mėnesį.
4. Iki 9 mėnesių mokėti nedarbo draudimo išmokas bedarbiams.
5. Išplėsti Meno kūrėjų socialinės apsaugos programos nuostatas ir skirti šiai programai įgyvendinti papildomų lėšų.
6. Pailginti nuo 3 iki 6 mėnesių būsto paskolų įmokų (išskyrus palūkanas) mokėjimo atidėjimo laikotarpį netekusiesiems darbo, suteikiant valstybės garantiją.
7. Sudaryti galimybę atidėti arba dalimis išdėstyti įmokų už sunaudotą elektros energiją ir gamtines dujas mokėjimą UAB „Ignitis“.
8. Rekomenduoti savivaldybėms sudaryti galimybę atidėti arba dalimis išdėstyti komunalinių įmokų ir įmokų už šilumos energiją mokėjimą.

Nuo to, kaip šalies namų ūkiai sugebės prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos, priklausys, kaip funkcionuos šalies ir viso pasaulio finansų sistema pasibaigus koronaviruso pandemijai.

Apibendrinant galima teigti, kad finansinio raštingumo lygis vis dar yra žemas, tačiau pastebima, kad namų ūkiai vis atsakingiau priima įvairius finansinius sprendimus. Turimi finansiniai išpareigojimai didina namų ūkių pažeidžiamumą neigiamų sukrėtimų laikotarpiu. Išsaugoti darbo vietas svarbu ne tik siekiant užtikrinti ekonomikos funkcionavimą, bet ir turi lemiamos įtakos namų ūkių ekonominei, socialinei ir sveikatos būklei, ypač ekonomikos nuosmukio metu, drastiškai išaugus nedarbo lygiui. Nedarbo lygio augimas gali turėti įtakos prekių ir paslaugų vartojimui, investavimo ir taupymo sprendimų priėmimui. Namų ūkių priimami finansiniai sprendimai priklauso nuo aplinkos, socialinių ir pačiam asmeniui būdingų veiksnių bei ekonomikos ciklo fazės. Pasaulyje daugėja su pandemija susijusių krizių, kurios neigiamai veikia namų ūkių finansinį ir nacionalinį saugumą, sveikatą, ekonomiką.

2. Namų ūkių finansinių įpročių tyrimo rezultatai

Siekiant išsiaiškinti, kaip pasikeitė namų ūkių finansiniai įpročiai, įvedus COVID-19 karantiną, atliktas anketinis tyrimas. Tyrimas vykdytas 2020 metų kovo 19–29 dienomis. Anketoje respondentams pateikti demografiniai klausimai, klausimai apie respondentų šeiminių padėčių, sudėtį ir išsilavinimą, kiti klausimai apie respondentų finansus ir su jų valdymu susijusius įpročius, priklausantys vardinių skalių tipui, kurie skirti išsiaiškinti, kaip pasikeitė namų ūkių finansiniai įpročiai COVID-19 karantino metu.

Statistinė duomenų analizė atlikta SPSS 23 versija (angl. *Statistical Package for Social Science*), taikant aprašomosios ir palyginamosios statistinės analizės metodus. Atsakymų dažnio pasiskirstymo tarp diskrečių (nominaliųjų) požymių statistiniam reikšmingumui įvertinti pasirinktas Pirsono (*Pearson*) chi kvadrato (χ^2) kriterijus, esant 95 proc. tikimybei: skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$. Dviejų vardinei skalei priklausančių kintamųjų priklausomumo ar nepriklausomumo laipsnis vertintas pagal *Phi-φ* koeficientą, kuris skaičiuojamas χ^2 pagrindu eliminuojant imties dydžio įtaką, arba Kramerio *V* (*Cramer's V*) koeficientą, kuris yra dažniausia naudojamas vardinių kintamųjų ryšio matas, skaičiuojamas χ^2 pagrindu bei nepriklauso nuo lentelės dydžio (Bekešienė, 2015: 151–154).

Tyrime dalyvavo 399 respondentai iš Klaipėdos miesto ir rajono, kurie pasiskirstė atitinkamai 53,6 proc. ir 45,6 proc. Savo gyvenamosios vietos nenurodė 3 respondentai (0,8 proc.). Respondentai šeiminių padėties aspektu pasiskirstė taip: dauguma namų ūkių yra šeimos (pilnos – 57,6 proc., nepilnos – 5 proc.) su vaikais, ketvirtadalį respondentų sudaro šeimos be vaikų ir tik 12 proc. respondentų yra namų ūkiai, kuriuose gyvena vieniši žmonės ($n = 48$). Išanalizavus namų ūkių sudėtį, t. y. kiek asmenų sudaro namų ūkį, nustatyta, kad namų ūkių, kuriuose gyvena 1 asmuo, yra gerokai mažiau, t. y. tik 31, vadinasi, dalis respondentų yra vieniši, nors gyvena ne vieni. Didžioji dalis respondentų yra namų ūkiai, sudaryti iš 2 asmenų (29,1 proc.), 3 asmenų (22,6 proc.) ir 4 asmenų (28,1 proc.). Gausios šeimos (12,3 proc.) sudaro didesnę respondentų dalį nei namų ūkiai, sudaryti iš vieno asmens.

Analizuojant, kiek nepilnamečių asmenų, kuriuos finansiškai reikia išlaikyti, yra respondentų namų ūkiuose, nustatyta, kad 40 proc. respondentų neturi nepilnamečių asmenų, pusė namų ūkių turi 1 arba 2, ir tik 8,8 proc. respondentų turi 3 ir daugiau nepilnamečių asmenų namų ūkyje. Analizuojant namų ūkių socialinę padėtį, nustatyta, kad daugiausia yra namų ūkių, kuriuose yra samdomų darbuotojų (34,9 proc.) bei savarankiškai dirbančių asmenų (10,4 proc.). Namų ūkiai, kuriuose yra bedarbių ir pensininkų, sudaro apie 7 proc., ikimokyklinio amžiaus vaikų ir mokinių turintys namų ūkiai sudaro beveik 35 proc. visų namų ūkių.

Beveik 70 proc. namų ūkių yra asmenų, kurie turi aukštąjį išsilavinimą, iš jų didžioji dalis (47,5 proc.) turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Nors aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių namų ūkių mieste dalis didesnė nei rajone, statistiškai reikšmingų išsilavinimo skirtumų tarp miesto ir rajono namų ūkių nenustatyta. Turinčių žemesnį išsilavinimą asmenų namų ūkiai sudaro apie 30 proc.: profesinį išsilavinimą turinčių asmenų tarp respondentų buvo 15,8 proc., vidurinį – 12,2 proc. pagrindinį – 3,1 proc.

Namų ūkiai pagal gaunamas pajamas pasiskirstė taip: 5,8 proc. gauna mažesnes nei 500 eurų pajamas, iki 1000 eurų gauna – beveik 15 proc. namų ūkių, kiti respondentai pagal gaunamas pajamas pasiskirstė į tris

beveik lygias dalis – šiek tiek virš 26 proc. Didžiosios dalies respondentų (72,2 proc.) gaunamos pajamos yra stabilios. Atsakant į klausimą, ar respondentai jaučiasi finansiškai saugūs, buvo galima pasirinkti kelis variantus. Nustatyta, kad kas trečias namų ūkis nesijaučia finansiškai saugus. Kai kurie respondentai, kurie jaučiasi finansiškai saugūs, turi ne tik santaupų, bet ir kito finansinio turto (žr. 1 pav.).

1 pav. Respondentų pasiskirstymas finansinio saugumo aspektu

Atlikus statistinę respondentų išsilavinimo ir finansinio saugumo duomenų analizę (žr. 1 lentelę), nustatyta, kad aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys dažniau jaučiasi saugūs, nes dažniau turi finansinių įrankių, tokių kaip santaupos, finansinis turtas, nekilnojamasis turtas, kaupiamasis draudimas ir pan., tačiau statistškai reikšminga vidutinio stiprumo priklausomybė nustatyta tik tarp namų ūkių, kur yra pagrindinį išsilavinimą turinčių asmenų, ir finansinio nesaugumo ($\chi^2 = 5,015$, $df = 1$, Kramerio $V = 0,112$, $p = 0,025 < 0,05$).

1 lentelė. Išsilavinimo ir finansinio saugumo kryžminė priklausomybė

	Pagrindinis	Vidurinis	Profesinis	Aukštasis neuniversitetinis	Aukštasis universitetinis
Taip, nes turi santaupų	7 38,9 %	40 57,1 %	42 46,2 %	64 52,0 %	148 54,2 %
Taip, nes turi nekilnojamojo turto	2 11,1 %	13 18,6 %	27 29,7 %	30 24,4 %	74 27,1 %
Taip, nes turi finansinio turto	3 16,7 %	2 2,9 %	3 3,3 %	9 7,3 %	24 8,8 %
Taip, nes turi kaupiamąjį draudimą	1 5,6 %	8 11,4 %	12 13,2 %	18 14,6 %	50 18,3 %
Ne	10 55,6 %	23 32,9 %	35 38,5 %	43 35,0 %	81 29,7 %
Iš viso	18 100,0 %	70 100,0 %	91 100,0 %	123 100,0 %	273 100,0 %

Atlikus statistinę respondentų socialinės padėties ir finansinio saugumo duomenų analizę, nustatyta, kad dirbantys asmenys dažniau jaučiasi saugūs, nes turi finansinių įrankių. Statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo priklausomybė nustatyta tik tarp namų ūkių, kuriuose yra bedarbių, ir finansinio saugumo ($\chi^2 = 6,258$, $df = 1$, Kramerio $V = 0,125$, $p = 0,012 < 0,05$), t. y. namų ūkiai, kuriuose yra bedarbių, dažniausia nesijaučia finansiškai saugūs.

Nors finansininkai ir ekonomistai rekomenduoja turėti santaupų, kad namų ūkis iš santaupų galėtų išgyventi 6 ir daugiau mėnesių, analizuojant respondentų atsakymus į klausimą, kiek laiko Jūsų namų ūkis galėtų išgyventi iš turimų santaupų, nustatyta, kad daugiau nei pusė namų ūkių (54,6 proc.) iš turimų santaupų galėtų išgyventi tik iki 3 mėnesių ar trumpiau (žr. 2 pav.). Galima pasidžiaugti, kad beveik kas ketvirtas namų ūkis turi santaupų ir gali išgyventi iš jų iki metų ar net ilgiau.

Atlikus statistinę analizę nustatyta, kad tarp namų ūkių, kuriuose yra bedarbių, ir laikotarpio, kurį namų ūkis išgyventų iš turimų santaupų, yra statistiškai reikšmingas stiprus ryšys ($\chi^2 = \text{Kramerio } V = 0,233$, $p = 0,000 < 0,005$). Namų ūkiai, kuriuose yra bedarbių, dažniau turi santaupų tik trumpesniajam laikotarpiui.

2 pav. Namų ūkių pasiskirstymas turimų santaupų aspektu

Analizuojant namų ūkių priimtus sprendimus dėl finansinio turto, nustatyta, kad daugiau nei 80 proc. respondentų nesiėmė ir neplanuoja imtis jokių veiksmų. Tarp planuojančiųjų imtis kokių nors veiksmų, 3,6 proc. respondentų pakeitė / pakeis investavimo kryptį į konservatyvesnę, kai kurie namų ūkiai (3,2 proc.) įsigijo gyvybės draudimą, 6 proc. sustabdė ar planuoja sustabdyti įmokų mokėjimą. Tarp kitų veiksmų dažniausia respondentai minėjo: „taupysiu“, „sumažinau išlaidas ne pirmo būtinumo prekėms“ (12 atsakymų, daugiau kaip 50 proc., pasirinkusių „kitas“), „stebėsim situaciją ir tada darysim išvadas“ (2 atsakymai), „investuosiu“, „pirksiu pigias akcijas“ ar net „pakeisiu investavimo kryptį į rizikingesnę“.

Krizių laikotarpiu nekilnojamojo turto rinkoje dažni svyravimai, tad respondentų klausta, kokių veiksmų jie planuoja imtis valdydami savo nekilnojamąjį turtą. Nors didžioji dalis respondentų (86,2 proc.) jokių veiksmų valdant savo nekilnojamąjį turtą imtis neplanavo, dažniausia tarp planuojančiųjų įsigyti nekilnojamąjį turtą (8 proc.) yra namų ūkiai, kuriuose yra asmenų, turinčių aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Parduoti nekilnojamąjį turtą žadėjo tik 3 proc. respondentų.

Atlikus apklausą nustatyta, kad daugiau nei pusė respondentų (58,6 proc.) turi finansinių įsipareigojimų. Beveik pusė (43,3 proc.) Klaipėdos miesto ir rajono namų ūkių turi būsto kreditą, išperkamąjį nuomą – 16,2 proc., vartojimo kreditą – 11,7 proc., studijų kreditą – 4,2 proc., greitąjį – 0,7 proc. namų ūkių. 18,5 proc. apklausoje dalyvavusių namų ūkių neturi jokio kredito. Atlikus statistinę gyvenamosios vietos ir finansinių įsipareigojimų tipo duomenų analizę, nustatytas statistiškai reikšmingas vidutinio stiprumo ryšys tarp gyvenamosios vietos ir kai kurių kredito rūšių, Klaipėdos rajono gyventojai dažniau turi būsto kreditą ($\chi^2 = 6,896$, $df = 2$, $phi = 0,131$, $p = 0,032 < 0,05$), Klaipėdos miesto namų ūkiai – dažniau studijų kreditą ($\chi^2 = 6,294$, $df = 2$, $phi = 0,126$, $p = 0,043 < 0,05$).

Atlikus statistinę respondentų išsilavinimo ir finansinių įsipareigojimų bei šeiminės padėties ir finansinių įsipareigojimų duomenų analizę, nustatytos statistiškai reikšmingos priklausomybės. Statistiškai reikšminga stipri priklausomybė sieja aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų namų ūkių su finansinių įsipareigojimų turėjimu, t. y. net 75,2 proc. turinčiųjų aukštąjį išsilavinimą turi finansinių įsipareigojimų ($\chi^2 = 14,485^a$, $df = 2$, $phi = 0,191$, $p = 0,001 < 0,005$). Atlikus statistinę skirtingo išsilavinimo asmenų turinčių namų ūkių ir finansinių įsipareigojimų rūšies duomenų analizę, nustatyta, kad statistiškai reikšminga priklausomybė sieja išsilavinimą ir būsto bei studijų kreditą. Išanalizavus kryžminę duomenų lentelę, nustatyta, kad būsto kreditą (net 50,5 proc.) dažniau turi namų ūkiai, kuriuose yra aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų ($\chi^2 = 18,203$, $df = 1$, $phi = 0,214$, $p = 0,000 < 0,005$). Rečiausiai (25,7 proc.) namų ūkiai, kuriuose yra vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų ($\chi^2 = 10,761$, $df = 1$, $phi = 0,164$, $p = 0,001 < 0,005$). Būtina pažymėti, kad tarp šių namų ūkių ir studijų kredito egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys ($\chi^2 = 6,855$, $df = 1$, $phi = 0,131$, $p = 0,009 < 0,05$). Aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą turintys asmenys neima (tik 0,8 proc. ima) studijų kredito ($\chi^2 = 5,181$, $df = 1$, $phi = 0,114$, $p = 0,023 < 0,05$).

Egzistuoja statistiškai reikšminga stipri priklausomybė tarp finansinių įsipareigojimų turėjimo ir respondentų šeiminės padėties ($\chi^2 = 23,737$, $df = 8$, Kramerio $V = 0,172$, $p = 0,003 < 0,005$). Išanalizavus kryžminę duomenų lentelę, galima teigti, kad šeimos su vaikais dažniau turi finansinių įsipareigojimų nei vieniši asmenys ar šeimos be vaikų. Kokių finansinių įsipareigojimų turi skirtingos šeiminės padėties namų ūkiai, pateikta 2 lentelėje. Analizuojant ryšius tarp šeiminės padėties ir finansinių įsipareigojimų rūšių, nustatyta, kad statistiškai reikšminga priklausomybė sieja šeiminių padėčių ir būsto kreditą, vartojimo kreditą ir neturintčiuosius kredito.

2 lentelė. Šeiminės padėties ir finansinių įsipareigojimų rūšių pasiskirstymas

	Iš viso	Būsto kreditas	Išperkamoji nuoma	Vartojimo kreditas	Studijų kreditas	Greitasis kreditas	Neturiu kredito
Vienišas (-a)	48	10	4	7	2	0	15
	100,0 %	20,8 %	8,3 %	14,6 %	4,2 %	0,0 %	31,3 %
Šeima be vaikų	100	32	14	4	4	0	22
	100,0 %	32,0 %	14,0 %	4,0 %	4,0 %	0,0 %	22,0 %
Šeima su vaikais	230	125	43	31	9	2	31
	100,0 %	54,3 %	18,7 %	13,5 %	3,9 %	0,9 %	13,5 %
Vienišas tėvas (mama) su vaikais	20	6	3	5	2	1	6
	100,0 %	30,0 %	15,0 %	25,0 %	10,0 %	5,0 %	30,0 %
Iš viso	399	173	64	47	17	3	74
	100,0 %	43,4 %	16,0 %	11,8 %	4,3 %	8 %	18,5 %

Šeimos su vaikais dažniau iš visų kredito rūšių turi būsto kreditą – net 54,3 proc. šių šeimų įsipareigojimų ($\chi^2 = 28,699$, $df = 4$, Kramerio $V = 0,268$, $p = 0,000 < 0,005$). Vartojimo kreditą dažniau (25 proc.) turi namų ūkiai, kuriuos sudaro vienišas tėvas (mama) su vaikais, palyginus su kitomis grupėmis (25 proc., $\chi^2 = 28,699$, $df = 4$, Kramerio $V = 0,268$, $p = 0,000 < 0,005$) ($\chi^2 = 10,323$, $df = 4$, Kramerio $V = 0,161$, $p = 0,035 < 0,05$). Įvertinus statistinį reikšmingumą, nustatyta, kad dažniausia (31,3 proc.) jokio kredito neturi vieniši asmenys ($\chi^2 = 11,792$, $df = 4$, Kramerio $V = 0,172$, $p = 0,019 < 0,05$). Tyrimu nustatyta, kad statistiškai reikšminga priklausomybė sieja socialinę padėtį ir būsto kreditą, vartojimo ir studijų kreditą. Išanalizavus kryžminę duomenų lentelę, nustatyta, kad rečiausiai (tik 25 proc.) būsto kreditą turi namų ūkiai, kuriuose yra pensininkų ($\chi^2 = 3,504$, $df = 1$, $phi = 0,094$, $p = 0,061 > 0,05$). Statistiškai reikšminga namų ūkių, kur yra bedarbių, dalis turi vartojimo kreditus (26,8 proc., $\chi^2 = 9,960$, $df = 1$, $phi = 0,158$, $p = 0,002 < 0,005$) ir studijų kreditus (12,2 proc., $\chi^2 = 7,053$, $df = 1$, $phi = 0,133$, $p = 0,0028 < 0,005$).

3 ir 4 paveiksluose parodyta, kaip keitėsi namų ūkio pajamos ir išlaidos karantino metu. 49 proc. respondentų teigimu, jų išlaidos ir pajamos pasikeis: 42,5 proc. respondentų teigė, kad jų išlaidos sumažės; 6,5 proc. – padidės. Analizuojant pajamų pokyčius, nustatyta, kad net 47,5 proc. namų ūkių pajamos sumažės ir 1,5 proc. – padidės. 51 procentui respondentų ir išlaidos, ir pajamos išliks nepakitusios arba pasikeitimas sunkiai prognozuojamas. Atlikus statistinę analizę nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp pajamų stabilumo ir namų ūkių, kuriuose yra profesinį išsilavinimą turinčių asmenų. Kad pajamos sumažės, dažniausia teigė namų ūkiai, kuriuose yra aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų. Be to, didžiausia dalis teigusių, kad pajamos padidės, sudarė namų ūkiai, kuriuose yra vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų.

Atlikus apklausą nustatyta, kad beveik pusė respondentų (48,8 proc.) bijo, jog artimiausioje ateityje patirs finansinių sunkumų. Valstybė, siekdama padėti namų ūkiams susidoroti su ekonominiais sunkumais karantino metu, yra numačiusi remtinas sritis. Respondentų klausta ar jų namų ūkių biudžetams būtų svarbi valstybės parama (5 pav.) ir ar ketina ja pasinaudoti (6 pav.).

Nors valstybės parama būtų svarbi beveik 70 proc. namų ūkių biudžetų, ja ketina pasinaudoti tik 41,5 proc. namų ūkių. Turbūt todėl, kad ne visi namų ūkiai atitinka valstybės išskirtas sritis. Atlikus statistinę respondentų socialinės padėties ir valstybės paramos analizę nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Išanalizavus kryžminę duomenų lentelę nustatyta, kad samdomiems darbuotojams (73 proc.) būtų svarbi valstybės parama ($\chi^2 = 8,311$, $df = 2$, $phi = 0,144$, $p = 0,016 < 0,05$) ir net 70,5 proc. pasinaudotų valstybės

3 pav. Išlaidų pasikeitimas

4 pav. Pajamų pokytis

5 pav. Namų ūkių pasiskirstymas pagal valstybės paramos svarbumą

6 pav. Namų ūkių pasiskirstymas pagal ketinimą pasinaudoti valstybės parama

parama ($\chi^2 = 6,487$, $df = 2$, $phi = 0,128$, $p = 0,039 < 0,05$). Analizuojant ryšius tarp išsilavinimo ir valstybės paramos, nustatyta, kad profesinį išsilavinimą turinčių asmenų namų ūkiams (75,8 proc.) būtų svarbi valstybės parama ($\chi^2 = 9,843$, $df = 2$, $phi = 0,157$, $p = 0,007 < 0,05$), tuo tarpu aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų namų ūkiai mažiausiai (37,7 proc.) planuoja naudotis valstybės parama ($\chi^2 = 6,372$, $df = 2$, $phi = 0,126$, $p = 0,041 < 0,05$).

Namų ūkio finansinių įpročių kitimą pagrindžia tai, kad pusė namų ūkių nusprendė atidėti anksčiau suplanuotų didelių pirkinių įsigijimą vėlesniam laikui (7 pav.). Iš visų namų ūkių, kurie atidėjo didelių pirkinių įsigijimą vėlesniam laikui, statistiškai reikšmingiausia dalis (52,7 proc.) yra namų ūkiai, kuriuose yra savarankiškai dirbančių asmenų ($\chi^2 = 9,091$, $df = 2$, Kramerio $V = 0,151$, $p = 0,011 < 0,05$). Be to, pasikeitė ir apsipirkimo įpročiai (žr. 8 pav.). Tik 13,8 proc. respondentų pažymėjo, kad apsipirkimo įpročiai liko nepakitę. Daugiau nei pusė respondentų teigė, kad perka daug rečiau ir didesniais kiekiais nei pirkdavo įprastai (53,1 proc.) ir tik būtiniausias maisto bei buities prekes (52,1 proc.). Dalis respondentų (14,5 proc.) pradėjo apsipirkinėti elektroninėse parduotuvėse, dar beveik 10 proc. – naudotis maisto pristatymo į namus paslauga.

Išanalizavus kryžminę namų ūkių socialinės padėties ir apsipirkimo įpročių pokyčių duomenų lentelę (3 lentelė), nustatyta, kad didžiausia dalis namų ūkių, kuriuose yra bedarbių, perka tik būtiniausias maisto ir buities prekes; didžiausia dalis namų ūkių, kuriuose yra dirbančių studentų, perka daug rečiau ir didesniais kiekiais (67,5 proc.), pradėjo apsipirkinėti elektroninėse parduotuvėse (17,5 proc.)

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal anksčiau suplanuotų didelių pirkinių įsigijimo atidėjimą vėlesniam laikui

8 pav. Namų ūkio apsipirkimo įpročių kitimas

3 lentelė. Namų ūkių socialinės padėties ir apsipirkimo įpročių duomenų pasiskirstymas

	Samdomas darbuotojas	Savarankiškai dirbantis	Dirbantis studentas	Bedarbis	Pensininkas
Perkame tik būtiniausias maisto ir buitines prekes	157 51,3 %	45 49,5 %	18 45,0 %	24 58,5 %	11 45,8 %
Perkame daug rečiau ir didesniais kiekiais	165 53,9 %	44 48,4 %	27 67,5 %	22 53,7 %	7 29,2 %
Pradėjome apsipirkinėti elektroninėse parduotuvėse	42 13,7 %	12 13,2 %	7 17,5 %	4 9,8 %	3 12,5 %
Pradėjome naudoti maisto pristatymo į namus paslaugą	28 9,2 %	8 8,8 %	2 5,0 %	4 9,8 %	1 4,2 %
Apsipirkimo įpročiai išliko nepakitę	44 14,4 %	11 12,1 %	7 17,5 %	4 9,8 %	8 33,3 %
Kitas variantas	8 2,6 %	4 4,4 %	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %
Iš viso	306 100,0 %	91 100,0 %	40 100,0 %	41 100,0 %	24 100,0 %

Atlikus statistinę analizę pagal socialinę namų ūkių padėtį ir apsipirkimo įpročių pokyčius, nustatyta statistiškai reikšmingų priklausomybių. Namų ūkiai, kuriuose yra pensininkų, mažiausiai (29,2 proc.) perka didesniais kiekiais ir rečiau ($\chi^2 = 5,640$, $df = 1$, $phi = 0,119$, $p = 0,018 < 0,05$) ir būtent šių namų ūkių apsipirkimo įpročiai dažniau (33,3 proc.) išliko nepakitę ($\chi^2 = 8,211$, $df = 1$, $phi = 0,143$, $p = 0,004 < 0,005$).

Įvertinus statistinį namų ūkių sudarančių asmenų išsilavinimo ir apsipirkimo įpročių pasikeitimo ryšio, nustatyta, kad pagrindinį išsilavinimą turinčių asmenų namų ūkiai dažniausia perka tik būtiniausias maisto ir buitines prekes (55,6 proc.), aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintieji perka rečiau ir didesniais kiekiais (57,7 proc.) bei labiausiai pradėjo apsipirkinėti elektroninėse parduotuvėse (17,1 proc.), profesinį išsilavinimą turinčių asmenų apsipirkimo įpročiai dažniau nei kitose grupėse išliko nepakitę (15,4 proc.). Be to, daugiau, lyginant su kitą išsilavinimą turinčiųjų grupėmis, aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų pradėjo naudoti maisto pristatymo į namus paslaugą ($\chi^2 = 5,247$, $df = 1$, $phi = 0,115$, $p = 0,022 < 0,05$).

Didžiausią susirūpinimą namų ūkiams kelia kylančios maisto produktų kainos (59,9 proc.) ir mažėjančios pajamos (52,1 proc.), turimų finansinių išpareigojimų našta (29,8 proc.), prarastas darbas (15,3 proc.), mažiausiai – kylančios komunalinių paslaugų kainos (15,3 proc.).

Atlikus statistinę analizę pagal gyvenamąją vietą ir veiksnius, keliančius didžiausią susirūpinimą, nustatyta, kad Klaipėdos rajono gyventojai labiau susirūpinę finansinių išpareigojimų našta (58,5 proc.) ($\chi^2 = 14,009$, $df = 2$, $phi = 0,187$, $p = 0,001 < 0,005$). Ši našta susirūpinimą kelia ir namų ūkiams, kur yra vaikų ($\chi^2 = 17,936$, $df = 4$, Kramerio $V = 0,212$, $p = 0,001 < 0,005$). 4 lentelėje pateikta namų ūkių socialinės padėties ir veiksnių, keliančių didžiausią susirūpinimą, statistinė priklausomybė.

4 lentelė. Namų ūkių socialinės padėties ir veiksnių, keliančių didžiausią susirūpinimą, priklausomybė

	Samdomas darbuotojas	Savarankiškai dirbantis	Dirbantis studentas	Bedarbis	Pensininkas
Kylančios maisto produktų kainos	188 61,4 %	46 50,5 %	27 67,5 %	23 56,1 %	16 66,7 %
Kylančios komunalinių paslaugų kainos	49 16,0 %	15 16,5 %	6 15,0 %	6 14,6 %	3 12,5 %
Mažėjančios pajamos	157 51,3 %	54 59,3 %	21 52,5 %	27 65,9 %	11 45,8 %
Prarastas darbas	64 20,9 %	21 23,1 %	6 15,0 %	14 34,1 %	4 16,7 %
Turimų finansinių įsipareigojimų našta	91 29,7 %	26 28,6 %	15 37,5 %	13 31,7 %	4 16,7 %
Kitas variantas	17 5,6 %	5 5,5 %	2 5,0 %	2 4,9 %	0 0,0 %
Iš viso	306 100,0 %	91 100,0 %	40 100,0 %	41 100,0 %	24 100,0 %

Nors visus namų ūkius labiausiai neramina kylančios maisto produktų kainos, tai svarbiau namų ūkiams, kuriuose yra savarankiškai dirbančių asmenų (50,5 proc.) ($\chi^2 = 4,056$, $df = 2$, $phi = 0,101$, $p = 0,044 < 0,05$). Būtina pažymėti, kad bedarbiams didžiausią susirūpinimą kelia mažėjančios pajamos (65,9 proc.) ir prarastas darbas ($\chi^2 = 4,714$, $df = 1$, $phi = 0,109$, $p = 0,030 < 0,05$).

Apibendrinant atliktą tyrimą, galima teigti, kad Klaipėdos miesto ir rajono namų ūkių finansiniai įpročiai karantino metu pasikeitė. Pusė namų ūkių nusprendė atidėti anksčiau suplanuotų didelių pirkinių įsigijimą vėlesniam laikui, pasikeitė ir pirkimo įpročiai: perkama rečiau ir didesniais kiekiais, perkamos tik būtiniausios maisto bei buities prekės, padaugėjo apsiperkančiųjų elektroninėse parduotuvėse. Nustatyta, kad aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys asmenys, palyginus su kitą išsilavinimą turinčiais asmenimis, dažniau pradėjo naudotis maisto pristatymo į namus paslauga. Be to, sumažėjo ir finansinio saugumo jausmas. Finansiškai saugūs dažniau jaučiasi namų ūkiai, turintys ne tik santaupų, bet ir kito finansinio turto.

Išvados

Namų ūkių priimti finansiniai įsipareigojimai didina jų pažeidžiamumą ekonominių sukrėtimų metu. Ypač svarbu tampa išsaugoti darbo vietas, nes tai turi lemiamos įtakos namų ūkių ekonominei, socialinei ir sveikatos būklei, ypač ekonomikos nuosmukio metu. Nedarbo lygio padidėjimas turi įtakos prekių ir paslaugų vartojimui, investavimo ir taupymo sprendimų priėmimui, namų ūkių narių psichologinei savijautai ir pan. Namų ūkių priimami finansiniai sprendimai priklauso nuo aplinkos, socialinių ir pačiam asmeniui būdingų veiksnių bei ekonomikos ciklo fazės. Akcentuotina, kad pasaulyje daugėja su pandemija susijusių krizių, kurios neigiamai veikia namų ūkių finansinį saugumą, sveikatą, ekonomiką ir nacionalinį saugumą pasaulyje.

Analizuojant atlikto anketinio tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad kas trečias namų ūkis nesijaučia finansiškai saugus. Be to, namų ūkiai, kuriuose yra bedarbių, dažniau nesijaučia finansiškai saugūs. Respondentai, kurie jaučiasi finansiškai saugūs, turi ne tik santaupų, bet ir kito finansinio turto, tačiau su juo neatlika ir neplanuoja atlikti jokių veiksmų. Daugiau nei pusė namų ūkių iš turimų santaupų galėtų išgyventi tik iki 3 mėn. ar mažiau. Nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp namų ūkių, kuriuose yra bedarbių asmenų, ir laikotarpio, kurį namų ūkis išgyventų iš turimų santaupų; tokie namų ūkiai santaupų turi trumpesniam laikotarpiui.

Tyrimu nustatyta, kad statistiškai reikšminga priklausomybė sieja namų ūkius, kuriuose yra aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų, su finansinių įsipareigojimų turėjimu. Daugelio respondentų pajamos ir išlaidos karantino metu sumažėjo, jie tikisi artimiausiu metu susidurti su finansiniais sunkumais. Valstybės parama būtų svarbi didžiajai daliai namų ūkių, tačiau dėl reikalavimų neatitikimo šia parama

planuoja pasinaudoti mažesnė dalis. Namų ūkių finansinių įpročių pasikeitimą galima pagrįsti tuo, kad pusė namų ūkių nusprendė atidėti anksčiau suplanuotų didelių pirkinių įsigijimą vėlesniam laikui, pasikeitė ir pirkimo įpročiai: perkama rečiau ir didesniais kiekiais, perkamos tik būtiniausios maisto bei buities prekės, padaugėjo apsiperkančiųjų elektroninėse parduotuvėse. Nustatyta, kad aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys asmenys, palyginus su kitą išsilavinimą turinčiais asmenimis, dažniau ėmė naudotis maisto pristatymo į namus paslauga.

Literatūra

- Adamauskas, S., Krusinskas, R. (2012). Financial Investment Timing Strategies under the Influence of Countries Economic Cycle. The Case of Lithuania. *Economics and Management*, No. 17 (1), p. 45–54.
- Antelo, M., Magdalena, P., Reboredo, J. C. (2017). Economic crisis and the unemployment effect on household food expenditure: the case of Spain. *Food Policy*, No. 69, p. 11–24.
- Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Mokomoji knyga. Vilnius: LKA.
- Bhargava, A., Jamison, D. T., Lau, L. J., Murray, Ch. J. L. (2001). Modeling the Effects of Health on Economic Growth. *Journal of Health Economics*, No. 20 (3), p. 423–440.
- Blanchett, D. (2019). Financially Sound Households Use Financial Planners, Not Transactional Advisers. *Journal of Financial Planning*, No. 32 (4), p. 30–40.
- Bruhn, A. (2019). Relying on the heuristic of trust: a case study. *Accounting & Finance*, No. 59, p. 333–357.
- Chitra, K., Sreedevi, R. (2011). Does Personality Traits Influence the Choice of Investment? *The IUP Journal of Behavioral Finance*, No. 8 (2), p. 47–57.
- Coita, I. F. (2019). An innovative perspective of financial decision-making. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, No. 28 (2), p. 109–118.
- Consumption Desire. (2020). *Beijing Review*, No. 63(12), p. 4.
- Day, M., Lepido, D., Fouquet, H., Montijano, M. M., Soper, S. (2020). Amazon is no Longer the Everything Store. *Bloomberg Business week*, No. 4650, p. 18–19.
- Daniels, D. (2020). Consumer lenders tighten up for Covid storm: Focus for rivals of Avant, Enova is shoring up safe customers, reducing risk. *Crain's Chicago Business*, No. 43(13), p. 3.
- Decline in Advertising Spend, Changes in Consumer Purchase Behavior Amidst Covid-19 Pandemic. (2020). *Promotional Marketing*, p. 1.
- Ekonomikos skaitinimo ir koronaviruso (COVID-19) plitimo sukeltų pasekmių mažinimo priemonių planas. (2020). Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Prieiga internete: [http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/VPA%2020200316%20EKONOMIKOS%20SKATINIMO%20IR%20KORONAVIRUSO%20\(COVID-19\)%20PLITIMO%20SUKELT%C5%B2%20PASEKMI%C5%B2%20MA%C5%BDINIMO%20PRIEMONI%C5%B2%20PLANAS.pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/VPA%2020200316%20EKONOMIKOS%20SKATINIMO%20IR%20KORONAVIRUSO%20(COVID-19)%20PLITIMO%20SUKELT%C5%B2%20PASEKMI%C5%B2%20MA%C5%BDINIMO%20PRIEMONI%C5%B2%20PLANAS.pdf) [žiūrėta 2020-04-02].
- Everfi, I. (2020). EVERFI Launches New Financial Education Website with Planning, Budgeting, and Savings Content to Guide Consumers Amid National Crisis. *Business Wire (English)*. Prieiga internete: <https://www.businesswire.com/news/home/20200401005406/en/EVERFI-Launches-New-Financial-Education-Website-Planning> [žiūrėta 2020-04-02].
- Frasquilho, D., Gaspar de Matos, M., Gaspar, T., Caldas de Almeida, J. M. (2016). Young people's well-being and the economic crisis: How does parental unemployment and family wealth affect the downturn experience? *Children and Youth Services Review*, No. 69, p. 219–222.
- Girdzijauskas, S., Šteimikienė, D., Mackevičius, R. (2009). Ekonominių svyravimų logistinė analizė. *Vadyba*, No. 14 (2), p. 75–81.
- Hultgren, K. (2020). Data on Digital Creative, Media Consumption and Consumer Confidence during Covis-19 Crisis. *Promotional Marketing*, p. 1.
- Yuneline, M. H., Suryana, U. (2020). Financial Literacy and its Impact on Funding Source's Decision-Making. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, No. 1 (6), p. 1–10.
- Jabeen, S., Shah, A., Zullfiqar, S., Rabeeya, R., Naheed, S. (2019). Cognitive Behavior Effecting Investment Decision-making Processes. *Journal of Managerial Sciences*, Nr. 13 (2), p. 23–33.
- Kapounek, S., Korab, P., Deltuvaitė, V. (2016). (Ir)rational Households' Saving Behavior? An Empirical Investigation. *Procedia Economics and Finance*, No. 39, p. 625–633.
- Killins, R. N. (2017). The financial literacy of Generation Y and the influence that personality traits have on financial knowledge: Evidence from Canada. *Financial Services Review*, No. 26, p. 143–165.
- Kukk, M. (2016). How did household indebtedness hamper consumption during the recession? Evidence from micro data. *Journal of Comparative Economics*, No. 44 (3), p. 764–786.
- Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2020). *Kova su COVID-19: Lietuva patraukliomis sąlygomis skolinasi*

- 1,5 mlrd. Eurų. Prieiga internete: <http://finmin.lrv.lt/lt/naujienos/kova-su-covid-19-lietuva-patraukliomis-sa-lygomis-skolinasi-1-5-mlrd-euru> [žiūrėta 2020-04-02].
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2020). *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 16 d. pasitarimo sprendimo priedas*, protokolo Nr. 14.
- Lowe, P. (2017). Household debt, housing prices and resilience. *Economic Analysis and Policy*, No. 55, p. 124–131.
- Lusardi, A., Mitchell, O. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, No. 1 (52), p. 5–44.
- Qiu, W., Rutherford, S., Mao, A., Chu, C. (2016/2017). The Pandemic and its Impacts. *The Pandemic and its Impacts*, No. 9/10, p. 3–11.
- RLJ Lodging Trust. (2020). RLJ Lodging Trust With Draws 2020 Financial Outlook Due to Increased Uncertainty from COVID-19. *Business Wire (English)*. Prieiga internete: <https://www.businesswire.com/news/home/20200311005164/en/RLJ-Lodging-Trust-Withdraws-2020-Financial-Outlook> [žiūrėta 2020-04-02].
- Robalino, D. A., Voetberg, A., Picazo, O. (2002). Macroeconomic Impacts of AIDS in Kenya Estimating Optimal Reduction Targets for the HIV/AIDS Incidence Rate. *Journal of Policy Modeling*, No. 2 (24), p. 195–218.
- Velavan, T. P., Meyer, Ch. G. (2020). The COVID-19 epidemic. *Tropical Medicine and International Health*, No. 3 (25), p. 278–280.
- Vučinic, M. (2016). Behavioural Finance and Its Postulates. *Management*, No. 21 (80), p. 67–75.

RESEARCH INTO CHANGES IN HOUSEHOLD FINANCIAL HABITS DURING THE COVID-19 LOCKDOWN

AGNĖ ŠNEIDERIENĖ, AURELIJA ZONIENĖ, RASA NUTAUTIENĖ
Klaipėda University of Applied Sciences (Lithuania)

Summary

The economy is characterised by fluctuations, and economic growth is always followed by an economic slowdown. These are normal stages in the economic cycle, but their fluctuation is influenced by different factors. According to Coita (2019: 110), today's economic research focuses on the analysis of human behaviour, and in particular how people make decisions in response to environmental stimuli. Therefore, the financial decisions made by households also depend on the phase of the economic cycle. This statement is confirmed by the fact that after each economic crisis, a great deal of attention is paid to increasing the financial literacy of individuals (Lusardi, Mitchell 2014: 7). The rapid spread of the Covid-19 virus will not only affect the social life of households, it will also have an influence on their economic and financial stability. Many countries around the world are adopting various economic stimulus packages. The lockdown also affects the financial stability of households and household behaviour. The survey conducted by EVERFI (2020: 1) showed that 59 per cent of employees cite financial problems as the main cause of stress.

Day et al. (2020: 18) pointed out that the pandemic has disrupted most businesses. Grocery stores try to supply only the most in-demand goods. A study by Hultgren (2020: 1) found that consumers change their shopping habits in response to the pandemic. Cleaning supplies, protective clothing, filtration products, groceries and snacks are purchased more (Decline in ..., 2020: 1). A study by Hultgren (2020: 1) also revealed that households were more likely to search for information relating to changes in financial and stock markets: the most popular key words were Dow, SP500, and the stock market today. In addition, the number of online lenders to households has increased (Daniels, 2020: 3) to fill the need for credit for middle-class consumers.

The financial decisions made by households depend on many factors. Jabeen et al. (2019: 31) state that emotions and beliefs affect the decision-making process. Studies have shown that the population's health, in terms of life expectancy, infant, child and maternal mortality, is positively related to economic well-being

and growth (Robalino et al., 2002: 216; Bhargava et al., 2001: 437). The recent increase in pandemics (HIV/AIDS, Ebola, etc) is a matter for great concern. According to Qiu et al. (2016/2017: 4), there have been many significant pandemics and pandemic-related crises in human history that have had a huge negative effect on health, the economy, and even national security in the world. Households have to cope under financial strain, and this strain tests the financial management practices of households. There is no doubt that in 2019 and 2020, the worldwide COVID-19 virus, which has forced people to self-isolate, will also affect the global economy and domestic behaviour. It should be emphasised that there is a lack of research analysing the influence of COVID-19 on household behaviour. So the scientific problem can be formulated as follows: how household financial habits change during the COVID-19 lockdown.

The focus of the research: changes in financial habits.

The aim of the research is to analyse the changes in household financial habits during the COVID-19 lockdown in Klaipėda city and district.

Research methods: analysis of scientific literature, systematisation, generalisation, quantitative study.

The study showed that 75.7 per cent of households in Klaipėda city and district had savings for up to six months: 32.2 per cent had savings for up to 3 months, 21 per cent up to a month, and 21.5 per cent up to 3 months. It was established that household financial habits had changed during this lockdown. The amount and buying frequency of household purchases reduced, but quantities increased. What is more, ten per cent of respondents started buying in online stores.

It was established that a correlation between the type of financial commitment and the education of adults in households exists. Households consisting of adults with a professional education tended to choose easy credit. The analysis also showed that rising food prices and falling incomes are identified as the biggest concerns of households in the near future.

KEY WORDS: financial habits, household behaviour, survey, COVID-19 crisis.

JEL CODES: C83, D12, D15, D91.